

Aan het Colleges van Bestuur van de:

- Universiteit van Amsterdam
- Vrije Universiteit Amsterdam
- Universiteit Leiden
- Radboud Universiteit Nijmegen
- Universiteit van Tilburg
- Erasmus Universiteit
- Universiteit Utrecht
- Universiteit Maastricht
- Rijksuniversiteit Groningen

mw.prof.dr. G.C. Wakker
T 050 363 81 92
F 050 363 49 00
g.c.wakker@rug.nl

Oude Kijk in 't Jatstraat 26
9712 EK Groningen
Postbus 716
9700 AS Groningen

www.rug.nl/let

Datum
2 april 2013

Ons kenmerk
DLG13.001

Onderwerp
KNAW-rapport universitaire profilering wetenschap

Geacht College,

Zoals bekend, publiceerde op 13 februari jl. een commissie van de KNAW een rapport over de effecten van de universitaire profilering op de wetenschap in Nederland. Hierin wordt ook aandacht besteed aan de geesteswetenschappen. Hoewel de opstellers van het rapport voortdurend benadrukken dat het nog te vroeg is om een valide oordeel te geven, doen zij vergaande uitspraken over verschillende wetenschapsgebieden die veelal een onjuist en ongeïnformeerd beeld geven over de feitelijke stand van zaken. Omdat dit zou kunnen leiden tot foutieve en kwalijke conclusies bij diverse beleidsmakers in het hoger onderwijs, willen de decanen verenigd in het Disciplineoverleg Letteren en Geschiedenis in deze brief een tegengeluid laten horen en duidelijk maken dat in ieder geval op het gebied van de Geesteswetenschappen aan het rapport geen enkele toegevoegde waarde moet worden toegekend.

In het rapport wordt geopperd dat de meeste beleidsvoornemens voor de geesteswetenschappen van de afgelopen vijftientig jaar “weinig effect” hebben gehad en dat de geesteswetenschappen er “zeker niet in geslaagd (zijn) om het versplinterde imago te verbeteren, noch om het verder afkalven van de geesteswetenschappen tegen te gaan”. Nadrukkelijk wordt gesteld dat er “geen institutionele plaats (is) waar bijvoorbeeld aan de vele zeer zinnige aanbevelingen uit de genoemde rapporten een vervolg kan worden gegeven”.

Vervolgens wordt in het bijzonder aandacht gegeven aan “de zorgwekkende positie van de talenopleidingen binnen de universiteiten”. De analyse van de KNAW-commissie is vervolgens niet geheel helder. Er wordt in ieder geval geklaagd over het feit dat het onderzoeksvolume mede wordt bepaald door de onderwijsvraag – en dus gestuurd door de studiekeuze van 18-jarigen. “Dit is een consequentie van de formeel nog bestaande koppeling tussen onderwijs en onderzoek”, aldus het rapport, dat vervolgt met de volgende stelling: “Maar waar de strategische OCW-agenda *Kwaliteit in Verscheidenheid* die koppeling hechter en inniger lijkt te maken, doen de meeste universitaire profileringsplannen dat niet”. Wat hiermee precies bedoeld wordt, is niet duidelijk – behalve dat de opstellers van het rapport vinden dat “de aandacht voor de geesteswetenschappen over het algemeen” in de universitaire profileringsplannen “miniem is in vergelijking met veel andere gebieden”. Ook de volgende klacht is te lezen: “Afspraken over taakverdeling tussen universiteiten ketsen soms (vaak) af op de autonomie van de universiteiten; facultaire belangen, financieel en publicitair, staan goed rentmeesterschap in de weg”.

Daarbij wordt (uiteraard) gewezen op de beslissingen “over het handhaven dan wel integreren dan wel opheffen van specifieke disciplines” die op lokaal niveau worden genomen. “Men denke aan Roemeens (UvA) Portugees (UU), Fries (RUG), Finoegristiek (RUG), Noors en Deens (RUG)”.

Er volgt een sombere conclusie: “Concluderend zou men kunnen zeggen dat de geesteswetenschappen als geheel een terrein dreigen te worden dat steeds verder braak komt te liggen. Deels is dit te wijten aan eigen onvermogen om landelijk effectief te handelen. De talen en culturen zijn al langer in zwaar weer en ze lijken nu ook niet goed uit de profileringsplannen te komen. ... Het Nederlands geesteswetenschappelijk onderzoek en onderwijs heeft Europees en internationaal een belangrijke positie, die op het moment lijkt te worden bedreigd door beeldvorming op nationaal niveau”.

De KNAW-commissie beveelt aan “tegenwicht te bieden tegen een al te krachtige profilering op instellingsniveau door landelijke afstemming op sector- en disciplineniveau te stimuleren”. Dit moet gebeuren door “sectorplannen nieuwe stijl te laten ontwikkelen zoals bepleit door de Werkgroep Profilering en Bekostiging; daarbij voorrang te geven aan de ontwikkeling van sectorplannen voor achtereenvolgens de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen; in het geval van de geesteswetenschappen voort te bouwen op het rapport van de commissie-Cohen en de regie toe te vertrouwen aan het al bestaande Regieorgaan Geesteswetenschappen; vooral de ontwikkeling van een visie op de ontwikkeling van de moderne talen duldt geen uitstel”.

Commentaar

Graag willen de decanen verenigd in het DLG nadrukkelijk afstand nemen van de opvattingen zoals die in het KNAW rapport staan te lezen. De realiteit is namelijk een geheel andere.

Excellent onderzoek

In de allereerste plaats is het volstrekt onjuist dat de geesteswetenschappen “als geheel een terrein dreigen te worden dat steeds verder braak komt te liggen”. In Amsterdam, Leiden, Utrecht, Groningen en Nijmegen zijn er grote faculteiten met bloeiende opleidingen en hoogwaardig onderzoek. In kleinere faculteiten in Rotterdam, Tilburg, Heerlen en Maastricht is de situatie niet anders. Hoe zou het anders komen dat in de 2012 QS World University Rankings Leiden (39), UvA (43) en Utrecht (74) in de top 100 op het terrein van de geesteswetenschappen staan? Gerenommeerde buitenlandse universiteiten werken op onderzoeksgebied graag met Nederlandse universiteiten samen. Een aanzienlijk aantal geesteswetenschappers heeft de afgelopen jaren in een wetenschapsbrede competitie een VICI-beurs verworven. Eveneens in de afgelopen jaren heeft een aantal geesteswetenschappers een NWO-Spinozapremie ontvangen (Frits van Oostrom, Jan Luiten van Zanden, Wil Roebroeks, Joep Leersen en Ineke Sluiter). Ook bij de ERC doen Nederlandse geesteswetenschappers het bovengemiddeld goed. Daarbij is de kwaliteit van het geesteswetenschappelijke onderzoek aan de Nederlandse universiteiten de afgelopen decennia ook in de breedte alleen maar sterker geworden, hetgeen kan worden geïllustreerd met de groei van het aantal promoties en het aantal internationale publicaties en het feit dat in tegenstelling tot enkele decennia geleden thans vrijwel iedere universitaire docent gepromoveerd is. Daarbij zijn geheel nieuwe terreinen van onderzoek ontstaan en ontwikkeld en nemen geesteswetenschappers in toenemende mate deel aan allerlei interdisciplinair onderzoek. De suggestie dat de geesteswetenschappen “afkalven” strookt volstrekt niet met deze werkelijkheid.

Aanwezigheid in universitaire profilering

Binnen de profilering van de verschillende universiteiten spelen de geesteswetenschappen een prominente rol. In Leiden is daarvan sprake in de profielthema's *The Asian Challenge* en *Global Interactions of Languages and Civilizations*. In Utrecht zijn de geesteswetenschappen leidend in een van de vier Strategische Thema's, *Institutes* en in Groningen spelen de geesteswetenschappen een centrale rol in het speerpunt *Sustainable Society*. Taalwetenschap is verder een

van de 'wetenschappelijke topgebieden' van de Radboud Universiteit Nijmegen, terwijl de geesteswetenschappen als geheel ook sterk vertegenwoordigd zijn in de universitaire onderzoekszwaartepunten van de UvA. Het feit dat de geesteswetenschappen in toenemende mate participeren in interdisciplinair gedefinieerde onderzoeksthema's, betekent vooral dat zij overal als een volwaardige partner binnen het universitaire onderzoeksveld worden gezien.

Landelijke samenwerking

Ook is het volstrekt onjuist te constateren dat er binnen de geesteswetenschappen sprake is van een "eigen onvermogen om landelijk effectief te handelen". Mede dankzij het proces van Duurzame Geesteswetenschappen heeft het DLG de afgelopen jaren enkele belangrijke zaken tot stand gebracht. Zo is er binnen de Geesteswetenschappen sprake van een landelijk systeem van onderzoeksscholen, dat vrijwel alle disciplines afdekt en door een door de verschillende faculteiten gevormd landelijk fonds financieel wordt ondersteund. Hierbij zijn er tussen de faculteiten en onderzoeksscholen heldere afspraken gemaakt over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden. Verder heeft het DLG een einde gemaakt aan de grote mate van versnippering in het aanbod van MA-opleidingen binnen de geesteswetenschappen. In een landelijke operatie is afscheid genomen van de 186 uniek beschreven MA-opleidingen in het CROHO en zijn er thans slechts 21 verschillende MA-opleidingen met overal dezelfde benaming. En er is meer: zo werken de faculteiten landelijk samen om in overleg met de universitaire lerarenopleidingen en het ministerie van OCW een investering mogelijk te maken in de vakdidactiek op het terrein van de geesteswetenschappen. Ook trekken de decanen van de UvA, de UU en Leiden binnen LERU-verband eensgezind op ten einde de belangen van de geesteswetenschappen in Brussel te verdedigen.

Grote belangstelling van studenten

Indien er werkelijk een crisis in de geesteswetenschappen zou bestaan, dan zouden de verschillende faculteiten in het land te kampen hebben met sterk teruglopende studentenaantallen. Een ieder weet dat dit niet het geval is. De verschillende grote faculteiten in Groningen, Nijmegen, Utrecht, Amsterdam en Leiden behoren elk tot de meest studentrijke van hun respectievelijke universiteiten. In de beeldvorming en berichtgeving domineren echter soms kwesties die slechts zeer kleine delen van deze faculteiten aangaan, zoals in Leiden de besluitvorming inzake de toekomst van de Hebreeuwse en Joodse Studies – een opleiding met 8 ingeschreven studenten. Het zou echter een vergissing zijn deze beeldvorming representatief te laten zijn voor de diverse faculteiten in hun geheel.

Het probleem van de traditionele taal- en cultuuropleidingen

Bestaan er binnen het domein van de geesteswetenschappen dan geen problemen? Het zou vreemd zijn indien dit niet zo zou zijn. Elk wetenschapsdomein kent immers een eigen dynamiek die tegelijkertijd zorgt voor kansen en problemen. Binnen de geesteswetenschappen staan daarbij vooral de traditionele taal- en cultuuropleidingen onder druk. Het probleem van deze opleidingen is echter heel wat gecompliceerder dan het KNAW rapport suggereert *en heeft in ieder geval niets te maken met een vermeend gebrek aan landelijke samenwerking of met de universitaire profilering*. Zo ontwikkelen zich de disciplines waaruit de traditionele taal- en cultuuropleidingen zijn opgebouwd, taalkunde en letterkunde, zich steeds verder uiteen en volgt de belangstelling van studenten binnen dit domein deze wetenschappelijke dynamiek, met stijgende instroomcijfers voor opleidingen op het terrein van de taalwetenschap en communicatie enerzijds en opleidingen als *cultural studies* of Film- en Literatuurwetenschap anderzijds. Er is daarbij simpelweg geen goede reden (noch wetenschappelijk, noch maatschappelijk) om alle mogelijke talen in Nederland als zelfstandige opleiding aan te bieden, zelfs niet om alle mogelijke talen te bestuderen. Gelukkig heeft minister Bussemaker op 11 december jl. over de talenopleidingen reeds in de Tweede Kamer verklaard dat opleidingen met nauwelijks studenten uiteindelijk geen bestaansrecht hebben: "Wij gaan niet kost wat kost alles wat wij ooit hadden, behouden". Zij wees ook naar andere oplossingen, "bijvoorbeeld door met een breed programma van Europese talen of Zuid-Europese talen te komen, waardoor het toch nog een plek in een

opleiding heeft en dus ook niet helemaal hoeft uit te sterven. Die creativiteit moet bij de instellingen liggen en die moet ik niet van bovenaf met een wijzende vinger voor heel Nederland willen bepalen”.¹

De decanen van de faculteiten Geesteswetenschappen zijn zich overigens van de problematiek van de traditionele taal- en cultuuropleidingen bewust. Zo wordt samen met het Regieorgaan Geesteswetenschappen een systeem ontworpen – genaamd MasterLanguage – dat ervoor zal zorgen dat er een aantrekkelijk landelijk aanbod van MA-vakken op het terrein van verschillende taal- en cultuuropleidingen wordt gegarandeerd. De decanen zien echter niets in een nieuw sectorplan. Meer structurele oplossingen zullen uiteindelijk binnen elke faculteit afzonderlijk gevonden moeten worden.

Topsectorenbeleid

Een tweede probleem waarmee de geesteswetenschappen te kampen hebben, wordt gevormd door de gevolgen van het topsectorenbeleid dat middelen voor fundamenteel onderzoek in de geesteswetenschappen (en uiteraard tevens in andere wetenschapsgebieden) overhevelt naar meer toepassingsgericht onderzoek in een aantal eenzijdig economisch gedefinieerde gebieden. In dit kader is het uiteraard toe te juichen dat de regering €100 miljoen beschikbaar heeft gesteld voor zuiver wetenschappelijk onderzoek, maar verdient het ook aanbeveling het topsectorenbeleid kritisch te blijven volgen en daar waar dit beleid geen succes heeft er ook niet mee door te gaan. De geesteswetenschappen hebben in dit kader meer te verwachten van Horizon 2020, maar om succesvol in dit programma te kunnen opereren zou het nationale onderzoeksbeleid een minder eenzijdige richting moeten hebben. De decanen van de geesteswetenschappelijke faculteiten hopen dat dit geluid ook door de VSNU zal worden vertolkt.

Conclusie

Het KNAW-rapport is vooral een *slecht* rapport waarin een *aantoonbaar onjuist beeld* wordt geschetst van de geesteswetenschappen in Nederland. In het algemeen gaat het namelijk in Nederland goed met de geesteswetenschappen en is er sprake van een grote internationale erkenning hiervan. De afgelopen jaren is er daarbij in het kader van Duurzame Geesteswetenschappen sprake geweest van nuttige en noodzakelijke investeringen die de positie van de geesteswetenschappen verder heeft versterkt.

De decanen verenigd in het DLG brengen deze conclusie graag onder de aandacht van de Colleges van Bestuur, elk met een afzonderlijk, maar wel eensluitend schrijven.

Namens het Disciplineoverleg Letteren-Geschiedenis,
met vriendelijke groet,

mw.prof.dr. G.C. Wakker, voorzitter

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20122013-33-14.html>